

LITTERATUR

THEDE PALM:

Det mörklagda kriget

ett sätt att recensera den bok, som Maria-Pia Boëthius författat och som handlar om vissa förhållanden i Sverige under andra världskriget, är att helt enkelt konstatera att den är ett exempel på dålig historieskrivning. Så förhåller det sig nämligen. Men det är knappast riktigt att stanna där. Hon har själv tagit sitt arbete på allvar. En allvarligt menad bedömning är också motive-rad.

Maria-Pia Boëthius: **Heder och samvete. Sverige och andra världskriget.** Norstedts 1991

Maria-Pia Boëthius har samlat ett stort antal fakta, som huvudsakligen berör personer i ansvarig ställning, från Per Albin Hansson och nedåt. Hon talar om vad de sagt och gjort under tiden från krigsutbrottet 1939 och framåt, särskilt från den 9 april 1940. Hon bedömer sedan vad som hände och hon är mycket säker i sina omdömen. Sverige stödde inte Finland tillräckligt mycket under vinterkriget i november 1939 fram till våren 1940. Vi gick inte med i världskriget, inte ens då tyskarna besatte Danmark och Norge. Vi gav efter för tyskarnas krav och lät de tyska permittenttågen till och från Norge gå genom Sverige. Vi lät en division tyska trupper överföras från Norge till Finland genom Sverige, detta sedan Finland gått med tyskarna i det så kallade fortsättningskriget. Vi lät flottan skydda tyska fartyg, som otvivelaktigt hade trupper ombord och gick med dem i svenska vatten.

Dessa fakta undanhöll regeringen och regeringstroga tidningar för det svenska folket. Åtminstone var avsikten tydlig.

Folket skulle inte få veta vad som hände och förstod inte heller vad som försiggick. Detta och mer därtill berättar Boëthius som nyheter för sig själv och andra. Där om är ingenting att säga. Men mot hennes bedömningar måste man reagera och det viktiga, som hon förbigår eller utesluter, bör också komma fram.

Sverige bistod faktiskt Finland med vapen under vinterkriget i en utsträckning, som på ansvarigt håll bedömdes som farligt. I april 1940 visade det sig att det förhöll sig så. Sverige gjorde sitt yttersta för att inte komma med i världskriget och framför allt att inte göra det i underläge, vilket kanske inte var så lätt som författarinnan tror. Hon säger rent ut att vad som skedde — eller inte skedde — berodde på regeringsmedlemmarnas och andras feghet.

Tag till exempel hennes sätt att bedöma utrikesminister Günther. Ingen enda positiv antydning om hans verksamhet under kriget går att leta upp i hela boken. Hans egen sammanfattning efter kriget, att han var glad över att vi klarade oss levande igenom, anför understruket emot honom. Författarinnan har i stället gått till Sven Grafström i hans för två år sedan utgivna, utomordentligt intressanta dagboksanteckningar. I ett sammanhang skrev Grafström, att svenska folket borde ha beretts tillfälle att kämpa för sin frihet. Hon framhåller Grafströms mod mot Günthers feghet. Här skall inte dessa bedömningar analyseras. Men om Boëthius velat uppträda som en god historiker, borde hon åtminstone ha påpekat att Günther, utrikesministern, bar på ett tungt ansvar, medan Grafström, då han fällde sitt yttrande, var en ung tjänsteman i Utrikesdepartementet där han inte hade något ansvar alls i dessa frågor.

Visst finns det områden, där det går att komma med kritik och djupgående sådan. Ett sådant är flyktingpolitiken. Där har författarinnan samlat skakande exempel. Vad man saknar hos Boëthius är just djup i kritiken. Det är kanske för mycket begärt att hon skulle ha analyserat antisemitismen, som faktiskt förekom i Sverige, för övrigt kanske mera under första världskriget än under det andra. Ämnet är både stort och svårt, men nog borde hon ha försökt. Hon kunde också, om hon velat, ha kompletterat sina exempel på orättfärdig behandling av judar med den stora hjälp, som UD-tjänstemän gav den mosaiska församlingen i Köpenhamn inför hotet att dessa danskar skulle föras till Tyskland för att mördas. Det goda mottagande, som snabbt organiserades på den svenska sidan av Öresund, hör till samma bild, men den har inte heller kommit med.

I kritiken av flyktingfrågorna i allmänhet hade det funnits möjlighet att nämna, att Sverige tog emot bortåt 44 000 flyktingar från Norge. Hur redan den svenska gränsbefolkningen hjälpte dem har inte mycket talats om. Här har dessa flyktingar inte ens omnämnts.

Detta är inte platsen att gå igenom hela boken. Vad som bör understrykas är tendensen. Den är helt igenom negativ. De

längst gående påståendena, att svenska folket skulle ha hållits i okunnighet och att det förblev okunnigt, är naturligtvis nonsens. Hur tror Boëthius t ex att inkallserna bedömdes och vad menar hon att de hemmavarande tänkte?

Då man läser boken kommer man ibland att möta en historiebrevskrivning, som påminner om Vilhelm Mobergs historievandringar. Inte själva texten; ingen begär att någon skall skriva lika bra som han gjorde. Det gäller hans egenhet att döma i historien, detta också oberoende av tid och plats och omvärld. Kung Karl Knutsson Bonde, som dog 1470, lät en gång avrätta fyra bönder på ett ovanligt grymt sätt. Moberg återkom till detta flera gånger. Han tyckte utomordentligt illa om Karl Knutsson Bonde. Maria-Pia Boëthius tycker illa, mycket illa, om ett antal personer, visserligen inte från 1400-talet utan från en tid som är oss närmare, fastän den inte var hennes egen. Hon har naturligtvis rättighet att bedöma dem, men nog hade boken blivit bättre om hon gjort något enda försök att förstå dem. Nu finns inget gott att säga om dem.

Vad man efterlyser i en bok, som väl ändå vill gälla som historieskrivning, är en eller annan ljusglimt i mörkret. Eller är detta en orimlig begäran?